Siddhāntakaumudī - Strīpratyaya, Kāraka and Samāsa

Programme(s) in which it is offered: MA Sanskrit

Course Category: Elective	**Schedule of Offering**: Even
Course Credit Structure: 5	**Course Code: VK851**
Total Number of Hours: 5	**Contact Hours Per Week: 5**
Lecture: 5,5	**Tutorial:** 5,5
Practical: 5,5	**Medium of Instruction:** Sanskrit
Date of Revision:	**Skill Focus:** Employability
Short Name of the Course: SKS	**Course Stream** ***(Only for Minor Courses)***:
Grading Method: Regular	**Repeatable:** Credit/Audit/Non Repeatable
Course Level: Intermediate	

Course Description

This course is offered as an elective course for MA Sanskrit students. This course can be opted by the students who have already studied the Śabdādhikara chapter of text Siddhāntakaumudī. Having studied this course, the student will get a thorough knowledge of Strī suffixes, cases in Sanskrit, derivative techniques of compound words.

Course Introduction

व्याकरणशास्त्रस्य प्रतिपाद्येषु अंशेषु शब्दसिद्धिप्रक्रिया प्रधानभूता वर्तते। एकस्य शब्दस्य सिद्ध्यै अष्टाध्याय्याः विभिन्नैभ्यः प्रदेशेभ्यः सूत्राणि आदाय तेषु तेषु प्रसङ्गेषु कार्याणि करणीयानि भवन्ति । सैषा दुर्गमा विविधशब्दसिद्धिप्रक्रिया वैयाकरणप्रवरेण भट्तोजिदीक्षितेन सिद्धान्तकौमुद्याख्ये ग्रन्थे सुगमतया बोधिता । अपि च बहुषु प्रदेशेषु सूत्रवार्तिकभाष्याणां मतेषु भेदे दृश्यमाने यथोचितं सर्वमतानुकूलः अन्यतममतानुकूलो वा पन्थाः अनुसरणीयो भवति यः अल्पमतिभिः ग्रहीतुं न शक्यते । भट्तोजिदीक्षितेन तादृशानि स्थलानि न्यक्षेण परिशील्य सिद्धान्तभूतः अर्थः स्वग्रन्थेऽस्मिन् प्रकाशितः । तस्मात् वैयाकरणप्रक्रियया साधुशब्दस्वरूपस्य निर्णये अयं ग्रन्थः नितरामुपकारकः वरीवर्ति ।

अत्र स्त्रीप्रत्ययप्रकरणम्, कारकप्रकरणम्, समासप्रकरणानि, एकशेषप्रकरणम्, सर्वसमासशेषप्रकरणम्, समासान्तप्रकरणम्, अलुक्समासप्रकरणम्, समासाश्रयविधिप्रकरणम् इत्येते भागाः अध्याप्यन्ते । तत्र उपकारकाणां व्याख्याभागानामपि यथोचितं बोधनं भविष्यति ।

Course Objective

अस्य पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यमस्ति -

- पारम्परिकशैल्या स्त्रीप्रत्ययकारकसमासप्रकरणानाम् अध्ययनम्
- स्त्रीप्रत्ययसमासप्रक्रियायाः सुष्ठु अवगमनम्
- उपर्युक्तेषु विषयेषु उपयुक्तेषु सूत्रेषु अनुवृत्त्यादिविज्ञानम्
- प्रकृतग्रन्थभागस्य व्याख्यानपाटवसम्पादनम्

Course Outcome

अनेन क्रमेण अध्ययनस्य अन्ते छात्राः –

- शास्त्रीयाध्ययनाध्यपनशैलीं ज्ञास्यन्ति
- स्त्रीप्रत्ययानां यथोचितं प्रयोगे, तदन्तशब्दनिष्पादने च समर्था भविष्यन्ति
- कारकाणाम्, कारकविभक्तीनाम्, उपपदविभक्तीनां च समीचीनं परिचयं प्राप्नुवन्ति
- समासानां समासप्रक्रियायाः च दृढं परिचयं प्राप्य समस्तपदानां निष्पादने सामर्थ्यवन्तो भवन्ति
- अनुवृत्त्यादिज्ञानपूर्वकं सूत्रार्थावगमे तद्व्याख्याने च पाटवं प्राप्नुवन्ति
- प्रकृतग्रन्थभागं प्रतिपङ्क्ति अधीत्य कस्यापि भागस्य व्याख्याने समर्थाः भवन्ति

PO-CO Mapping

PO-CO Mapping Matrix

CO/PO Mapping	PO1	PO2	PO3	PO4	PO5	PO6	PO7
CO1							√
CO2		√	√				
CO3		√	√				
CO4		√	√				
CO5		√	√				√
CO6						√	√

Prerequisites and other constraints

- सिद्धान्तकौमुद्याः शब्दाधिकारप्रकरणस्य ज्ञानम्
- सन्धिकार्याणां समासानां च ज्ञानम्

Pedagogy

अध्यापनपद्धतिः प्रायेण उपन्यासरूपा अभ्यासरूपा च भवति । अयं विषयः प्रक्रियाबहुलः इति कारणतः लेखनफलकस्य अधिकतया उपयोगः करिष्यते । ग्रन्थाध्ययनावसरे अपेक्षितानां भागानां व्याख्यानमपि बोधयिष्यते ।

Suggested Reading:

- सिद्धान्तकौमुदी, मोतिलाल बनरसीदास, भागः - 1 & 2

Evaluation Pattern

Evaluation Matrix

	Component Type	Weightage Percentage	Total Marks	Tentative Dates	Course Outcome Mapping
Continuous Internal Assessment (CIA) Components*	Assignment	20%	20	3rd, 6th, 9th, 12th week	2,3,4
	Class Participation	15%	15	Every week	1,5,6
	Mid Term	25%	25	6th week	2,3,4,5
	CIA Marks	60%	60		
ESE		40%	40		2,3,4,5

Module Sessions

Module 1 – स्त्रीप्रत्ययप्रकरणम् 15 session

Topics –

- टाप्, डाप्, चाप्
- ङीप्, ङीष्, ङीन्
- ति, ष्यङ्

Module 2 – कारकप्रकरणम् 20 sessions

Topics –

- कर्त्रादीनि कारकाणि
- कर्मप्रवचनीयानि
- कारकविभक्तयः
- उपपदविभक्तयः

Module 3 – अव्ययीभावः तत्पुरुषः च 10 sessions

Topics –

- अव्ययीभावः
- प्रथमादिविभक्त्यन्तानां तत्पुरुषसमासः
- कर्मधारयः, द्विगुः, उपपदसमासः, एकदेशिसमासः इत्यादयः तत्पुरुषभेदाः

Module 4 – बहुव्रीहिः द्वन्द्वश्च 10 sessions

Topics –

- द्वितीयाद्यर्थेषु बहुव्रीहिः
- चार्थाः तत्र द्वन्द्वश्च
- द्वन्द्वैकवद्भावः

Module 5 – एकशेषः, सर्वसमासशेषः समासान्तकार्याणि च 10 sessions

Topics –

- एकशेषः
- सर्वसमासशेषप्रकरणम्
- समासान्ते प्रत्ययाः आदेशाः च

Module 6 – अलुक्समासप्रकरणं समासाश्रयविधिप्रकरणं च 10 sessions

Topics –

- पञ्चम्यादीनां विभक्तीनाम् समासे लुगभावः
- ह्रस्वविधिः, हृदादय आदेशाः, समासे षत्वम्, समासे णत्वम्, सुडागमः इत्यादयः